

מונוגראפיה על עגנון

לתו של ספרו של צורף: עגנון נעשה לו לחויה, לנושא הקרוב מאוד ללבנו. אין כאן רק תיאור חיזוני, אובייקטיבי, הר"צאת עובדות גרידא, אלא תיאור סובייקטיבי מנימי. צורף מחדש סינתזה בין פרטי החיים לגילוייהם השונים ובין פרשיות היצירה לסממניהן הרבנוניים. כך עלה בי ידו להראות את חבלי-הלידה של כמה מן היצירות ולשפוך עליהן אור. כך, למשל, הוא משלב את ההערכה הביקורתית-אסתטית על אגדה, ר' גדיאל החינוך בפרק הדרן בנערותו של עגנון, שהרי אדם בשחר ימיו שרוי תמיד בעולם האגדה, המיתוס, הסמל.

יכול ביוגראף להיות מעין צלם גרידא: כשם שהצלום אינו דורש כשרון של ציור — הואיל ויש כאן רק תפיסת השכיח של מציאות קיימת — כך גם הביוגראפיה, לכ"א אורח, אינה דורשת אמנות, אלא מסירת פרטים ופרטי פרטים של עובדות-חיים. אך לא כן הדבר לגבי ביוגראף אמיתי ה"שואף לעיצוב דמות והעושה את הביוגר"אפיה לסוג-אמנות בפני עצמו, ולא רק לעניין של צירוף פרטים. אין גם לשכוח את הקושי המיוחד של הביוגראף, כבמקרה שלפנינו, שהרי לכמה תהפוכות ושינויים נתון הסופר הכותב של החי, בהוא לעצב את הדמות לעצוב נאמן. לפיכך אפשר להי"בין אה מידת הזהירות, ההתאפקות וכ"כ ברשיהיצר, שהמחבר היה מצווה עליה, אנוס היה למצוא מעין בלם פנימי, מעין רסן, שלא להיות הולך בשרירות-לבנו. ר' הדבר היחידי שצורף לא נהג בו מעצור הוא לא הדמיון השובב, אלא רגשי-החיבה לנ"ש.

אולם החיבה היחירה של צורף לנושא הביאה אותו לגישה חד-צדדית במקצת — למין דביקות, ואפילו למין אינטימיות, ש"יש בה לפעמים משום טעם לפגם. מאירך גיסא, אין לשכוח, שהספירה של עגנון היא הספירה האינטימית, המשפחתית, הבר"תית, שבה גם הלבוש וגם כלי-הבית ממל"אים תפקיד. כגון זה אפשר לומר רק על סופרים גדולים באמת.

חיי של יחיד קשורים בנימיו לאין ספור לחיי הדור ולחיי הכלל, לפיכך יפה עשה צורף, ששילב בחיבורו פרקים כגון "במ"חיצונו של ברנר", "בחברת אהרון דויד גורדון", "בין חכמי אשכנז", "בינו לבין ביאליק", וכיוצא בזה. אבל כשם שהי בו במחבר הרצון למסור את החדופמיות של האישיות באורח אינטימי, מלוך קירבה נפשית, פעמים יתר על המידה, — כן חי בו הרצון לתפוס את הריח הראשוני הר"אמיתי של יצירת עגנון, את הצורה וה"צבע שלה. צורף התרכז ביצירת עגנון לשם הערכה מקיפה לשם הארץ הבעיות, הגי"לויים והפנינות השונות של יצירה גדולה זו. במלאכת-משכית זו השכיל להחזיק את הדברים בחיחום ובממשיותם.

צורף ניסה להמחיש את עגנון כטיפוס של מעצב אפי, היוצר מציאות שניה ליד המציאות הקיימת. פעמים מציאות אנדית, וההופך את המציאות לאמנות. עגנון-האמן, השופע הויה יהודית מיוחדת במינה, רקר"מה כולה מנהגים ונימוסים ישראליים, הר"צב כאן במלואו, שפע ההויה של עגנון בעל האפוסים המקסימים ניתן כאן בשלמות, ואנו מוצאים הערכות כמעט על כל יציר"רותיו, החל מ"ענונות" ועד לאפוס העליה השניה, "תמול שלשום" והסיפורים הקטנים שבאו לאחריה. מובן מאילו, שאין לדרוש שלימות מוחלטת או אמיתות מוחלטת ב"תיאור, אבל רב לנו, אם המחבר מיצה את הנושא במידת האפשר.

י. ליכטנבוים

מעטות מאד המונוגראפיות המצויות ב"ספרות העברית — כמעט שאפשר למנותן באצבע. ראובן בריונין היה הראשון שניזקק לסוג זה. בחברו שתי מונוגראפיות על מא"פן ועל סמולנסקי, לפני כששים שנה. היה זה חיזוש גמור בספרות העברית, עברו כ"ארבעים שנה, עד שניגש לחובר להיבור ספר-מחקרו המקיף על ביאליק, ספרו של פ"כמן "שירת ביאליק" אינו מונוגראפיה ב"מובנה האמיתי, אלא אוסף מאמרים של משורר על משורר, והפרטים הביוגראפיים הניתנים כאן ברשימות מיוחדות אינם אלא אוסף מאמרים של משורר על משורר, והפ"רטים הביוגראפיים הניתנים כאן ברשימות מיוחדות אינם אלא מקריים: כותב-הטורים האלה חיבר מונוגראפיה על טשרניחובסקי ואפרים צורף, מחבר המונוגראפיה על עג"נון, כתב לפני כן שתי ביוגראפיות — על ביאליק ועל טשרניחובסקי, שנועדו לבני

ש"י עגנון

הנעורים בעיקר. זה לא כבר יצא חיבורו הגדול של ישרון קשת על ברדיצ'בסקי — וזה כמעט הכל, מלבד כמה חוברות בודדות של סופר זה או אחר, עד היום אין לנו ביוגראפיות מקיפות של יוצרים גדולים כלי"ג ומנדלי. והלא בספרות העולם כות"בים ביוגראפיות של יוצרים חשובים בעודם בחיים. כמה מונוגראפיות, למשל, נכתבו על תומאס מאן, מאן יובל החמישים שלו ועד ליום מותו.

לפיכך, יש משנה חשיבות למונוגראפיה של צורף על עגנון, האפיקן הגדול של זמ"נו ("ש"י עגנון, האיש ויצירתו", הוצאת "גיב"). בספרו הלך המחבר בדרך שילוב היצירה בחיי היוצר, הוא הרחיב את יריעת החיים והצד הביוגראפי תופס מקום נכבד בחיבור, והוא שזור בתוך ההערכה הספרור"תית ומסייע לה, באופן שהיצירה כאילו נובעת מתוך עצם החיים. קודם כל, תיאר המחבר תיאור נרחב את הסביבה שממנה צמח המשורר — את בוצ'אץ' ואת "אנשי הסגולה" שבעירתו זו של עגנון, שבלי טפק, היתה השפעתם מרובה על עיצוב נפשו של הסופר והם אף מגלים לנו טפת, למה עגנון-המספר חזר פעם בפעם לנושא העיירה הקרובה ללבנו.

גילויים בחיי היוצר יש בהם כדי להר"אות לנו שבילים ודרכים המחברים אותנו עם שבילי היצירה, אמנם היצירה היא כב"חינת סוד כמוס, כבשונה של נפש, אבל חי המשורר, ולפעמים היוו האישיים, הר"אינטימיים דווקא, עשויים להרחיב את ת"פסתה, יתר על כן, אם אין הביוגראף רוצה להיות מרחף על פני השטח, עליו ל"חזיק את דרד-חיוו של המשורר כשם ש"התייר התר איצות לאידועה מחזיק משה ביד, אולם אין תיאור-חיוו של הזולת עשוי להצליח אלא אם כן הדבר נהפך לחויה בשביל המתאר עצמו. וזה אולי עיקר מע"